

tatis exclusive formatur et dirigitur propria virtute. Historia naturae et generis humani sese evoluit ex potentis mere mundo immanentibus et ope laboris, technicae artis et scientiae ad terrestrem paradisum ducit, in quo generi humano bona solummodo huius mundi tamquam salus exspectata promittuntur.

Ideo in hac doctrina necessario existentia Dei negari debet, Religio tamquam generi humano inimica habenda, dum aperte et vehementer atheismus defendendus, docendus, propagandus est.

Procul dubio nihil magis hominem offendit quam atheismus, qui eum dignitate personae humanae privat; qui veram libertatem voluntatis negat; qui non praebet satisficientem significationem vitae, peccati, culpae, doloris et mortis; qui universali experientiae humanae contradicit simul atque Evangelio Christi de redemptione et beata consummatione hominis, familiae humanae atque totius universi.

Ecclesia autem, fideliter tum Deo tum homini addicta, desinere non potest quin perniciosas illas doctrinas actionesque dolenter et firmiter reprobet; atheismum reiiciens, sincere fatetur homines omnes, credentes et non credentes, communiter in hoc mundo habitare. At pro credentibus simul libertatem expostulat ut in hoc mundo etiam Dei templum exstruere sinantur.

Multifariis difficultatibus non obstantibus Ecclesia obviam eundo atheistis omnia studet, « ne quod offendiculum detur Evangelio Christi » (1 Cor. 9, 12), neminem repellere, omnia omnibus esse, omnes Christo conciliare et tamquam Mater et Magistra in misericordia et patientia confortare infirmos, ignaros docere et dubitantes reducere ad Evangelii veritatem.

14

EXC.MUS P. D. CAROLUS WOJTYLA

Archiepiscopus Cracoviensis

Venerabiles Patres et omnes praesentes,

Schema de Ecclesia in mundo huius temporis, quod constitutio pastoralis vocatur, magis mihi videtur considerationem esse quam constitutionem. In constitutione enim statuitur aliquid a Concilio praesertim quoad doctrinam. In schemate autem nostro proponitur potius quidam conspectus idearum ad considerandum in theoria et in praxi.

Cum autem schema indolem pastoraalem prae se fert, tunc convenienter occupatio eius principalis est de persona humana, tam in seipso, quam in communitate ...¹, quam in universo. Omnis enim pastoralis sollicitudo personam humanam ex parte subiecti et obiecti praesupponit. Omnis etiam pastoralis navitas, omnis apostolatus sive sacerdotalis, sive laicorum, ad hunc procedit finem, ut persona humana in omni relatione cum seipsa, cum aliis, cum mundo, intelligat et actu exprimat veritatem de sua integra vocatione.

Sub hoc aspectu pars I schematis bene correspondet suae finalitati. Attamen sub eodem aspectu oportet animadvertere, quod finis pastoralis schematis postulat multo magis momentum soteriologicum, quam hoc in textu praeiacenti invenimus. Qualiscumque sollicitudo pastoralis, etsi maxime fundata in dialogo, praesupponit totum opus Redemptionis in Cruce consummatum et intimam hominis ad hoc opus relationem, profundam ab hoc opere dependentiam. Ad hoc non sufficit dicere tantum, quod in opere Redemptionis opus Creationis assumitur, ut in n. 50. Oportet extollere, quod haec assumptio in Cruce consummata est. Iste autem modus divinus assumendi opus Creationis in opere Redemptionis per Crucem determinavit *aliqua* *sed*² pro semper christianam significationem « mundi ». Opus Redemptionis constituit elementum proprium et constitutivum schematis « de Ecclesia in mundo », inquantum hoc schema pastorale est. Non possumus celare Redemptionem in una propria finalitate, secus non datur in schemate nec veritas de mundo, nec veritas pastoralis.

Sub aspectu dialogi: ad dialogum pertinet utique affirmatio eius, cum quo dialogus instituitur — ergo ista affirmatio mundi, quam in schemate invenimus, bonis principiis dialogi correspondet. Attamen affirmatio ista non debet esse talis, ut partes Ecclesiae eiusque proprium munus, eius salvifica conscientia et missio — ex re affirmationis mundi non appareat sufficienter. Ecclesia nequit tantum sese iustificare in hoc sensu, quod considerata autonomia rerum terrestrium optimum servitium ad aedificationem et evolutionem mundi praestitit et semper vult praestare. Utique, Ecclesia vult praestare mundo omnia servitia possible, praecipue autem servitium veritatis et moralitatis, semper tamen secundum hanc transcendentiam, quae ipsi ex opere Redemptionis est propria. Tunc servitium Ecclesiae est servitium salutis aeternae, quae omnem finalitatem immanentem mundi transcendit. Propter bonum dialogi necessaria est claritas et sinceritas. Utrum in spiritu sinceritatis et cum omni reverentia pro mundo haec omnia non possumus dicere? In schemate visio mundi, qualis esse debet, praevalet visioni mundi, qualis est — et visio Christi Consummatoris praevalet visioni Christi Redemptoris. Ipsa praesentia Ecclesiae non est *proinde*³ sufficienter realis. In hoc schema deficit — deficit scilicet quoad sensum realismi christiani.

Secundo. Problema atheismi. Problema atheismi (n. 19) sub aliquo aspectu constituit quaestionem complementariam declarationis *de libertate religiosa*. Sub hoc aspectu oportet clare distinguere inter atheismum, qui ex personali convictione provenit, *et illum*⁴ qui media iniusta, i. e. quamlibet pressionem ad atheismum propagandum adhibet. Si enim una

ex parte comprehendimus, quod homines, qui quoad atheismum personalem habent persuasionem, quaerunt etiam alios in hac re persuasos esse, tunc tamen alia ex parte affirmamus, omnia media, quae ius personae simul ac ius communitatis ad religionem violant, legem moralem naturae gravissime offendere. Hic pertinet quaelibet pressio etiam moralis, specialiter cum pressionem aliquam physicam adiunctam habet, quae accidit, cum professio fidei in vita publica et officiali quasi impossibilis redditur et professio atheismi paene postulatur, cum instructio iuvenum principiis atheis imbuitur etiam contra voluntatem parentum et similia. Si contra legem naturae est, ut ad religionem quis cogatur, eo magis ut cogatur ad atheismum, praesertim fidelis cum sit.

Problema tamen atheismi in schemate « de Ecclesia in mundo » aliter adhuc ponitur, praesertim in contextu *cap. I et totius I partis*,⁵ cum schema vocatur constitutio pastoralis et dialogo cum omnibus servire intendit. Tunc oportet considerare problema atheismi non tantum, in quantum atheismus est negatio Dei, sed in quantum est status internus personae humanae. Status iste utique debet investigari criteriis sociologicis et psychologicis, sed profunda eius comprehensio tantum in luce fidei est possibilis. In luce fidei apparet nobis non tantum existentia Dei, sed etiam salvifica eius voluntas erga omnes homines, unde venit supernaturalis vocatio cuiuslibet. In hac ergo luce problema atheismi est problema personae humanae in sua interioritate, problema animae, mentis et cordis. Homo atheus est homo persuasus de sua finali — ut ita dicam — « eschatologica » solitudine. Haec solitudo « a Deo », *absque Deo*,⁶ solitudini « ad Deum » opposita, in qua includitur negatio immortalitatis personalis, promptiorem eum facit ad quaerendam quasi-immortalitatem in vita collectiva. Quaestio est, utrum magis collectivismus faveat atheismo, an atheismus collectivismo? Hoc saepe considerandum est, cum dialogus cum mundo atheo instituitur. Considerandum est etiam, quod atheismi fautores nos credentes putant alienationi internae subiectos in sensu idealistico, quasi nempe ideam Dei et ordinis divini tamquam projectionem propriae mentis realitati visibili et materiali imponamus.

Talis videtur esse status quaestionis in dialogo. Proinde munus dialogi, quod in hac re est aliquid authentice christianum et simul humanum, ex parte nostra difficillimum etiam apparet, praesertim cum atheismo adiungitur relativismus et utilitarismus ethicus. Et si atheismus tamquam negatio Dei primo concipitur, oportet tamen forsitan dialogum ab homine incipere. Primo, in hoc sensu, ut libertas interna personae strictissime observetur, prout iam dictum est ...

Moderator: Exc.me Domine, velis finire, quia tempus exhaustum est.

Orator: Iam veni ad finem. Secundo — et hic est aspectus positivus — ut homo religiosus in sua intima ad Deum relatione sese ostendat tamquam non alienatus, sed e converso, sibimetipsi et mundo ex hac relatione *ad Deum*⁷ propriissimus. Et hic est aspectus, immo et finis magni momenti pro schemate *de Ecclesia in mundo huius temporis*. Dixi. Gratias.

In textu scripto tradito: ¹ (vita sociali). ² deest. ³ deest. ⁴ ab illo. ⁵ (de humanae personae vocatione). ⁶ deest. ⁷ deest.

15

EXC.MUS P. D. FELIX ROMERO MENJIBAR
Episcopus Giennensis

Venerabiles Patres,

Cap. IV huius I partis schematis de quo disceptatur, rem *quidem*¹ maximi ponderis tractat, ut instanter et gravissimis argumentis a pluribus Patribus postulatum fuit iuxta relatores. Locus tamen et modus tractationis non perfecte respondent finis intento, cui obtinendo fortasse melius consuleretur si doctrina huius capituli, praesertim quae continetur in nn. 49-51 in parte introductoria includeretur, ubi efficacior vim haberet. Sed quaestione de loco aptiore praetermissa, iam in ipsis rebus tractatis quaedam animadvertenda veniunt, quo redactio schematis melior evadat.

In n. enim 49 qui exponit « rationes propter quas Ecclesia in hoc mundo praesens esse dicenda sit » non sufficienter effertur illud quod Ecclesia mundo communicandum habet ex divina revelatione, doctrinam scil. de Deo in sua relatione ad hominem; de Deo igitur creatore, providente, qui historiae cursum dirigit; qui sese manifestavit in historia salutis ut Patrem, Misericordem, personalem, peccato offensum, conscientiae iudicem, hominis defensorem. De his in aula iure meritoque iam *loqui*² audivimus.

Haec enim omnia quae sunt velut nucleus totius Sacrae Scripturae, pretiosissimum Ecclesiae patrimonium constituunt, mundo semper et ubique offerendum, et ut firmissimum fulcimentum humanae dignitatis habendum. Haec autem fides de Deo vivo et historico necessario iungatur oportet cum laeto nuntio Resurrectionis Filii Dei Christi Iesu, nuntio